

Papp Dávid - Csikár Rajmond

A környezeti fenntarthatóság közös érdekünk: A magyar társadalom jól-létének környezeti dimenziói

Egy ország jól-létét a gazdasági teljesítmény hagyományos mutatóin túlmenően számos faktor befolyásolja, például az alapszolgáltatások hozzáférhetősége, az egészségügyi állapot, a társadalmi kohézió, illetve a természeti környezet állapota. Mindezek mérése kevésbé egységes, mint a gazdasági teljesítményé, de az utóbbi években gyors ütemben fejlődik. Elemzésünkben a természeti környezet társadalmi jól-létre gyakorolt hatásának mutatóit foglaljuk össze. Magyarország e mutatókban a globális ranglisták első negyedében vagy még előrébb szerepel, de több területen van még tér az előrelépésre.

A társadalmi jól-lét és környezeti fenntarthatóság kapcsolata

A társadalmi jól-lét és környezeti fenntarthatóság kapcsolata többféle megközelítésben értelmezhető. Az egyik szerint, a környezeti fenntarthatóság a társadalmi jól-lét szükséges alapfeltétele, amely szerint a társadalom és gazdaság nem a környezettől különállóan, hanem abba beágyazottan működik. A környezet által nyújtott alapvető szolgáltatások és természetes infrastruktúra (pl. termőföld, stabil klíma vagy tiszta víz és levegő) nélkül a gazdaság és társadalom életképtelen. Ezen környezeti alapfeltétel olykor láthatatlannak tűnik az egyén szemszögéből, mert túlmutat egyetlen generáció életén, de hosszútávon mégis kézzelfoghatóvá válik. A környezeti degradáció okozta társadalmi hanyatlás hosszú folyamat eredménye. Jól szemlélteti ezt a Húsvét-sziget tragikus története, ahol az évszázadokon át tartó erdőirtás a 18. század végére a táplálékul szolgáló ökoszisztéma teljes kipusztulását okoztaⁱ. A visszafordíthatatlan folyamat eredményeként, a valaha virágzó társadalom összeomlott. Népe története a kannibalizmus megjelenésével érte el mélypontját. Ma a Húsvét-sziget egy kopár földdarab, melynek monumentális kőszobrai mementóként állnak az utókor számára.

Ezen túlmenően a társadalom önmagában is értéket tulajdonít a természetnek és a környezetnek anélkül, hogy abból gazdasági haszna származna. Számos kutatás bizonyítja mind a közgazdaság, mind a pszichológia területén, hogy az emberek hasznoságot, illetve élvezetet lelnek a környezetben. Az egészséges környezethez való hozzáférés pozitív korrelációban áll az emberek alacsony stressz-szintjével, jobb egészségével és ezáltal a várható élettartammal. Egy nagyszabású 2020-as kutatásⁱⁱ

például számszerűsítette, hogy a légszennyezés a világon átlagosan 2,9 évvel, de egyes országokban akár 4-5 évvel csökkenti a népesség várható élettartamátⁱⁱⁱ. Ez a szám magasabb, többek között, a dohányzás okozata élettartam veszteségnél (2,2 év).

A környezeti fenntarthatóság mérése

A fenntartható környezet rövid és hosszútávú jóléti hatásai megkívánják a környezet állapotának mérését, és a mérések segítségével annak befolyásolását. Makrogazdasági szinten ezt a sokrétű kapcsolatot összetett indexekkel ragadják meg, amelyek egy mutatószámban tömörítik és számszerűsítik a környezeti fenntarthatóság számos dimenzióját. Nincsen olyan univerzálisan alkalmazott környezeti mérőszám, mint például a gazdasági teljesítmény mérésére használt GDP. A számos összetett környezeti mutatószám létezése azt tükrözi, hogy az egyes környezeti dimenziókat más és más szempontok alapján lehet rangsorolni, súlyozni attól függően, hogy mi a mérés konkrét célja. Ez a cikk három különböző mérőszámmal foglalkozik: az ökológiai lábnyommal kiegészített humán fejlettségi indexet, a Notre Dame globális alkalmazkodási indexet (ND-GAIN) és a Környezeti Teljesítmény Mutatót mutatja be.

Magyarország környezeti mutatószámai

Az említett mutatószámokat tekintve, Magyarország a nemzetközi rangsorok első negyedében vagy még előrébb szerepel (1. táblázat).

1. táblázat: Magyarország helye az egyes környezeti mutatók szerinti globális rangsorban

Ökológiai mutatók	Készítő szervezet	2010 pozíció	Legutóbbi pozíció	Változás
Ökológiai lábnyommal kiegészített HDI	ENSZ	N/A	18./169 (2020)	N/A
Environmental Performance Index	Yale University and Columbia University	33./163	33./180 (2020)	↑
Notre Dame Globális Alkalmazkodási Kezdeményezés Index (ND-GAIN)	University of Notre Dame	32./181	45./181 (2018)	↓

Forrás: MNB

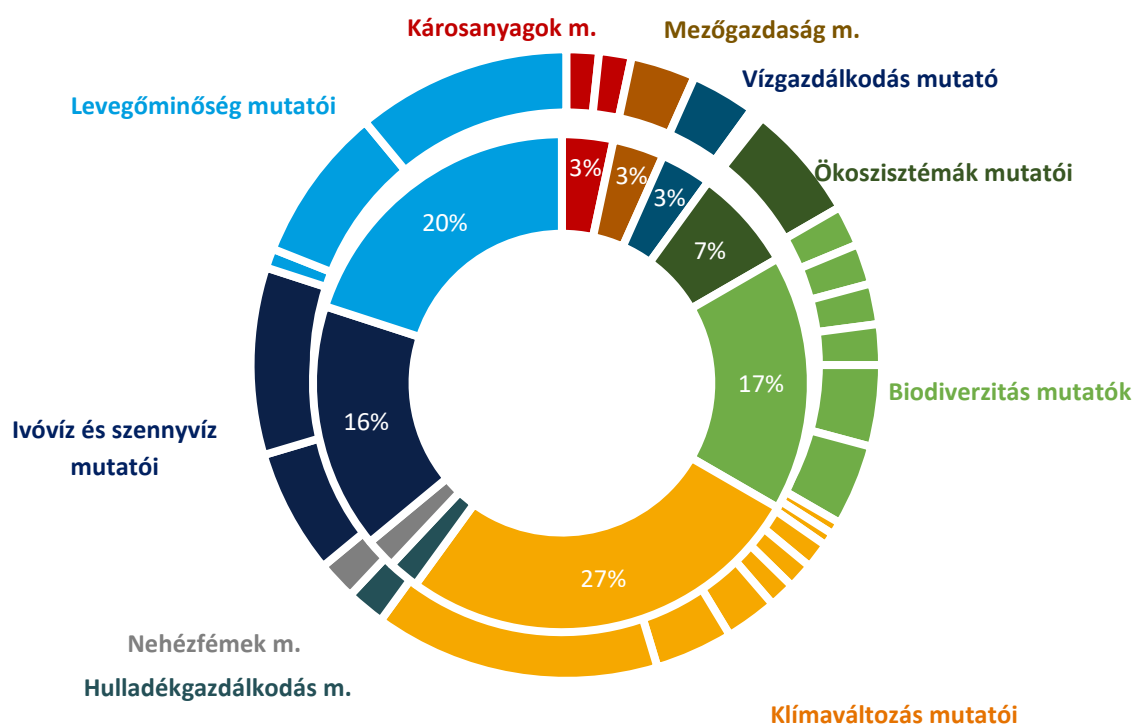
Az ENSZ által kifejlesztett **ökológiai lábnyommal kiegészített humán fejlettségi index** az egy főre eső CO₂ kibocsátás és az ökológia lábnyom számtani átlagából,

továbbá a humán fejlettségi indexből (HDI) számolja a mutató értékét. 2020-ban Magyarország a 169 országból álló listán a 18. helyen szerepel, ezzel jelentősen megelőzi a visegrádi országokat. Hazánk a kelet-közép-európai országokhoz viszonyítva Szlovénia után a második helyen szerepel. Magyarország kedvező eredménye annak köszönhető, hogy a régiós versenytársaknál alacsonyabb ökológiai lábnyommal rendelkezik, továbbá alacsony az egy főre eső szén-dioxid kibocsátása is (5,1 tonna/fő).

Az ND-GAIN index összefoglalja egy ország érzékenységet az éghajlatváltozással és más globális kihívásokkal szemben, valamint az ellenálló képesség javítására való készségét. A Notre Dame Egyetem 181 országra vonatkozóan készíti el az indexet, melynek célja, hogy az országok hatékonyabban reagálhassanak az előttük álló globális kihívásokra. Hazánkban a Notre Dame Egyetem által kifejlesztett módszertan szerint a legsúlyosabb környezeti probléma a természeti tőke csökkenése, melynek következtében egyre kevesebb növény, legelő, erdő és védett terület áll rendelkezésre. A 2018. évi rangsor alapján Magyarország a 45. helyezést érte el, kissé lemaradva a régiós versenytársakhoz képest. Hazánk 2010 és 2018 között 13 pozíciót csúszott vissza. A jövőben fontos szempont ezen területek megóvása, ezáltal is a környezeti fenntarthatóság erősítése.

A Környezeti Teljesítmény Index (angolul Environmental Performance Index, röviden „EPI”) 0-tól (fejlesztendő) 100-ig (kiváló teljesítmény) terjedő skálán méri egy ország környezeti fenntarthatósági helyzetét. A soktényezős összetett index hangsúlyt fektet azokra a teljesítménymutatókra, amelyeket objektív módon, nemzetközi benchmarkok alapján mérni és szakpolitikai intézkedésekkel hatásosan befolyásolni lehet. Az összetett index 32 egyedi környezeti mutatóból épül fel, amelyek 11 aldimenzióhoz (témához) kapcsolódnak. Az index súlyokat rendel az altémákhoz azok hosszú és rövid távú hatásai szerint. Ezeket az alkotóelemeket szemlélteti az 1. ábra. Az index készítői a súlyozást szakértői vélemények alapján alakították ki.

1. ábra: A Környezeti Teljesítmény Index (EPI) összetevői

2020-ban Magyarország Környezeti Teljesítmény Indexe 63,7-es értékkel az EU 27 átlag alatt (70,7), a rangsor utolsó harmadában helyezkedett el. A visegrádi országok között Lengyelország környezeti teljesítménye volt alacsonyabb (60,9), míg Szlovákia (68,3) és Csehország teljesítménye (71) magasabb volt. Világviszonylatban, Magyarország átlag felett (46,3), a globális rangsor felső negyedében helyezkedett el.

A Környezeti Teljesítmény Index alkotóelemeire bontása és kiértékelése rávilágít azokra a területekre, amely a mutatószám értékét leginkább lefelé húzzák, tehát fejlesztésre szorulnak (lásd 2. ábra). Az alkalmazott módszertan alapján ezek olyan területek, amelyeket alacsony teljesítmény jellemez, de hatásuk nagy. Az ábrán ezek piros színnel láthatók.

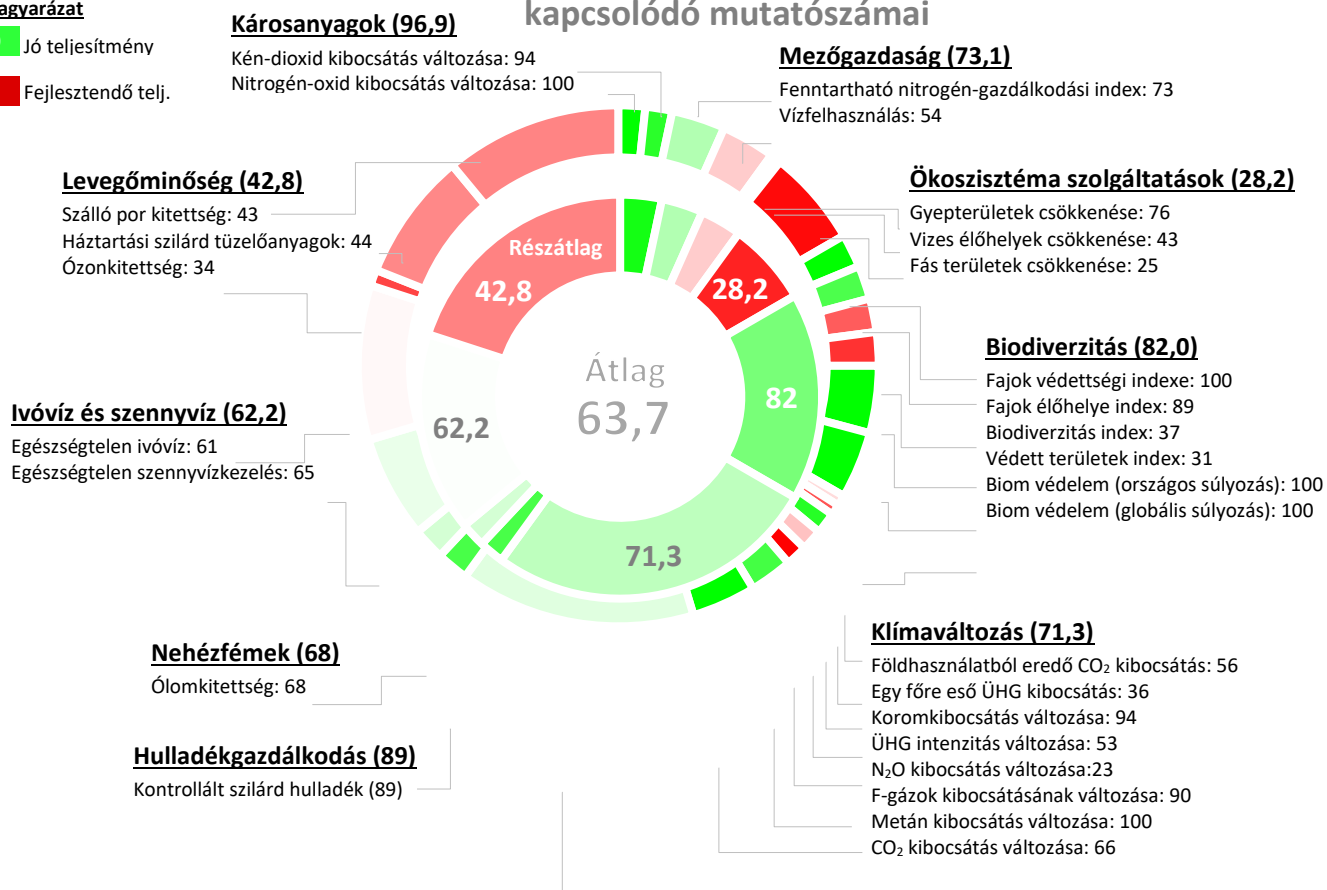
A Környezeti Teljesítmény Index alapján a legégetőbb környezeti eredetű jól-léti probléma hazánkban a légszennyezés. Ennek a dimenzióknak hatása nagy és a hozzárendelt mutatószámok (például szálló por koncentráció, szilárd tüzelőanyagok használata) rendre alacsony, nem kívánatos értékeket mutatnak. Ezen a területen a lakossági fűtési rendszerek korszerűsítésével, energiahatékonysági javításokkal, szennyező fosszilis energia alapú erőművek megújulókkal történő kiváltásával, a

gépjárműállomány modernizációjával és a közösségi közlekedés fejlesztésével lehet hatásosan javítani. Mindezek ráadásul a klímavédelmet is szolgálják.

2. ábra: Magyarország környezeti teljesítményének összetevői és kapcsolódó mutatószámai

Jelmagyarázat

- 100 Jó teljesítmény
- 0 Fejlesztendő telj.

Forrás: EPI, MNB

Megjegyzés: A mutatószámok 0-100 (alacsony - magas teljesítmény) közötti skálán mozognak. A körcikk mérete a mutató súlyozását szemlélteti az indexben, a színe pedig az értékét (telített piros: kedvezőtlenebb >> telített zöld: kedvezőbb)

Kiseb súllyal, de kedvezőtlenebb mutatószámmal jellemezhető a hazai ökoszisztéma szolgáltatások csökkenésének problémája, ami elsősorban az érett erdős-fás területek fogyatkozásával magyarázható. A mutató szerint Magyarországon az erdők kiterjedése az elmúlt tíz évben 4%-kal csökkent. A kedvezőtlen tendencia nem csak hazánkra jellemző, hanem Európa szerte általános problémát jelent.

Az MNB és környezeti fenntarthatóság

Az MNB a 2019-ben életbe lépett Zöld Programjának keretében aktívan foglalkozik a környezeti fenntarthatóság kérdésével. Az MNB álláspontja szerint a globális

környezeti jelenségek, mint például a klímaváltozás, valós gazdasági-pénzügyi kockázatot jelentenek Magyarország, a régió és a világ számára. Továbbá, a környezet-társadalom-gazdaság harmonizáló kapcsolati rendszere önmagában is figyelmet érdemel. Ebben a szellemiségben jelent meg 2021 márciusában először az éves [Zöld Pénzügyi Jelentés](#), amely a téma részletes tárgyalásával kívánja előmozdítani a környezeti fenntarthatóság ügyét Magyarországon. Mindemellett, az MNB számos eszközzel segíti elő a pénzügyi rendszer zöldítését. 2019-ben a hazai ingatlanállomány energiahatékonyságának javítása érdekében az MNB tőkekövetelmény-kedvezményt vezetett be zöld lakáscélú hitelekre. 2020-tól tőkekövetelmény-kedvezmény érvényesíthető a megújuló energiatermelés finanszírozására, valamint a zöld kötvények bankok általi vásárlására.

ⁱ Jared Diamond (2009): Összeomlás. Typotex kiadó, Budapest

ⁱⁱⁱ Jos Lelieveld, Andrea Pozzer, Ulrich Pöschl, Mohammed Fnais, Andy Haines, Thomas Münzel, Loss of life expectancy from air pollution compared to other risk factors: a worldwide perspective, *Cardiovascular Research*, Volume 116, Issue 11, 1 September 2020, Pages 1910–1917, <https://doi.org/10.1093/cvr/cvaa025>

„Szerkesztett formában megjelent a Napi.hu oldalon 2021. május 11-én.”